

Socialdepartementet

Statens folkhälsoinstitut
831 40 ÖSTERSUND

Statens folkhälsoinstitut	
Inkom	2009-04-17
Avd/Enh	.....
Dnr	VERK 2009/161

Uppdrag att kartlägga det förebyggande arbetet i kommunerna som särskilt riktas till barn och ungdomar i olika risksituationer samt att ta fram och följa upp indikatorer

Regeringens beslut

Statens folkhälsoinstitut (FHI) ska till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 31 mars 2010 redovisa en kartläggning av det förebyggande arbetet i kommunerna under 2009 som är särskilt riktat till barn och ungdomar i olika risksituationer. För detta ska FHI ta fram indikatorer som ska utgöras av ett antal kvantifierbara och mätbara mått som ska spegla tillstånd och förändringsprocesser på det aktuella området. I arbetet med att ta fram indikatorer ska avstämning göras med Socialdepartementet senast den 1 oktober 2009. FHI ska därefter med utgångspunkt från dessa indikatorer följa upp det förebyggande arbetet som genomförs i kommunerna under åren 2010 och 2011. Dessa uppföljningar av det förebyggande arbetet i kommunerna som är särskilt riktat till barn och ungdomar i olika risksituationer ska redovisas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 31 mars 2011 och den 31 mars 2012. I redovisningen 2012 ska en sammanfattande analys göras av utvecklingen under hela perioden, det vill säga 2009 till 2011.

FHI ska sammanställa, analysera och sprida resultaten av sitt arbete med syfte att skapa förutsättningar för jämförelser och verksamhetsutveckling hos de lokala aktörerna.

FHI ska i sitt arbete samverka med Socialstyrelsen. FHI ska vidare samråda med Rikspolisstyrelsen, länsstyrelserna, Sveriges Kommuner och Landsting, utredningen mot kriminella grupperingar (Ju 2009:02), utredaren länspolismästare Mats Löfving i hans uppdrag att kartlägga och föreslå brottsförebyggande åtgärder avseende ungdomsbrottsligheten (Ju 2009:G) samt andra berörda myndigheter och organisationer.

Regeringen anslår till FHI 500 000 kronor för genomförandet av uppdraget. Medlen ska efter rekvisition utbetalas från anslaget 2:7 Alkohol-

och narkotikapolitiska åtgärder, utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. En skriftlig rapport om arbetet och hur medlen har använts ska lämnas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 31 mars 2010. Medel som inte har utnyttjats ska redovisas och återbetalas till Regeringskansliet i samband med redovisningen.

Närmare om uppdraget

Med barn och ungdomar i risksituationer avses barn och ungdomar som finns i utsatta miljöer, till exempel barn och ungdomar i familjer med missbruk eller våld. En viktig del i uppdraget blir att kartlägga och följa till vilka särskilda grupper av barn och ungdomar som förebyggande insatser riktas till följd av att dessa bedöms befinna sig i en risksituation. Kartläggningen ska uppmärksamma flickors respektive pojkars särskilda villkor.

FHI ska vidare kartlägga och följa vilka åtgärder som vidtas i kommunerna för att utveckla det förebyggande arbetet som är riktat till barn och ungdomar i en risksituation. Här avses exempelvis åtgärder för att kartlägga behov av insatser, kompetenshöjande insatser samt åtgärder som syftar till att förbättra samverkan för att kunna erbjuda barnen och ungdomarna ett samlat stöd. Uppdraget ska också omfatta insatser och åtgärder som vänder sig till andra än barn och ungdomar, exempelvis åtgärder riktade till föräldrarna eller andra närstående, under förutsättning att ett syfte med åtgärderna är att förebygga en negativ utveckling hos barn och ungdomar i olika risksituationer.

Kartläggningen och de efterföljande uppföljningarna utifrån framtagna indikatorer ska ge en samlad bild av insatser och åtgärder för barnen och ungdomarna. Detta innebär att de inte ska avgränsas enbart till insatser i kommunens egen regi utan även inkludera övriga berörda aktörers insatser och åtgärder. Arbetet ska heller inte avgränsas till offentliga aktörers åtgärder utan även, exempelvis, omfatta de åtgärder som genomförs av de idéburna organisationerna.

De indikatorer som ska tas fram ska syfta till att skapa förutsättningar för jämförelser och lärande kommunerna emellan. Indikatorerna ska utgöras av ett antal kvantifierbara och mätbara mått som ska spegla tillstånd och förändringsprocesser på det aktuella området. Arbetet ska i relevanta delar koordineras med övriga uppdrag som Socialstyrelsen och FHI har på området. Socialstyrelsen har bland annat i uppdrag att ta fram indikatorer för öppna jämförelser inom missbruks- och beroendevården. Vid nationellt utvecklingscentrum för tidiga insatser till barn och unga som löper risk att utveckla psykisk ohälsa – Utvecklingscentrum för barns psykiska hälsa (UPP) – pågår relevant utvecklingsarbete.

FHI ska sammanställa och analysera resultaten från kartläggningen och uppföljningarna. Av redovisningarna, som ska avse insatser och åtgärder under verksamhetsåren 2009, 2010 och 2011 ska framgå vad som görs i varje kommun. En sammanfattande analys ska också göras av utvecklingen under hela perioden.

FHI ska vidare sprida resultaten från kartläggningen och uppföljningarna med syfte att skapa förutsättningar för jämförelser kommunerna emellan. Genom att utbudet av insatser samt vidtagna utvecklingsåtgärder tydliggörs kommunvis skapas förutsättningar för ömsesidigt lärande och verksamhetsutveckling hos de lokala aktörerna. FHI ska i arbetet med att sprida resultaten ta stöd av de av regeringen finansierade läns- samordnarna vid landets länsstyrelser som arbetar med alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksförebyggande insatser.

Under den inledande fasen av uppdraget bedöms omfattande arbetsinsatser krävas, bland annat för planering av arbetet och precisering av de uppgifter/indikatorer som kartläggningen och uppföljningarna ska omfatta. Av denna anledning anslås särskilda medel till FHI, som kan användas under perioden fram till den 31 mars 2010.

Ärendet

När någon i en familj har svåra problem så påverkar det alla i familjen och ökar risken, inte minst för barnen och ungdomarna, att utveckla egna problem, som bland annat kan leda till psykisk och fysisk ohälsa och missbruk. Barn och ungdomar i risksituationer kan mot denna bakgrund ha behov av förebyggande insatser, både i form av universellt förebyggande arbete, selektivt förebyggande arbete och indikerat förebyggande arbete.

Det universellt förebyggande arbetet har en primärpreventiv ansats, det vill säga syftar till att förebygga uppkomsten av miljöer där barn och ungdomar far illa. Det förebyggande arbetet är även en del i genomförandet av barnets rätt till utveckling och till bästa uppnåeliga fysiska och psykiska hälsa. Det selektivt förebyggande arbetet syftar till att tidigt identifiera riskfaktorer och förhindra att problemen eskalerar och omfattar således insatser som riktar sig mot grupper med särskilda behov. Det indikerat förebyggande arbetet syftar till att mildra och förhindra konsekvenserna av problem som redan uppstått.

Detta uppdrag avgränsas till det selektivt förebyggande arbetet, det vill säga det arbete som speciellt riktar sig till barn och ungdomar i olika risksituationer. Dessa barn och ungdomar behöver således i utgångsläget inte lida av ohälsa, men riskerar att utveckla detta om de inte får hjälp.

Inom den kommunala sektorn utformas det selektivt förebyggande arbetet för barn och ungdomar på olika sätt. I en nyligen publicerad rapport från Rädda barnen framhålls exempelvis att kommunernas erbjudande om gruppverksamheter varierar stort över landet och även mellan olika typer av problem (Stöd till barn i utsatta situationer – en fråga om bostadsort. En kartläggning av krisstöd och gruppstöd i kommuner och landsting). FHI har också gjort en inventering av insatser för barn och unga i missbruksmiljö (Inventering av insatser för barn och unga i missbruksmiljö) av vilken det framgår att det är troligt att en stor del av målgruppen inte nås av stödinsatser i den utsträckning som behövs. FHI framhåller mot denna bakgrund att det finns behov av att upptäcka barn i missbruksmiljöer samt motivera deras föräldrar att låta dem delta i stödverksamheter.

I Socialstyrelsens rapport Gravida kvinnor med missbruk och barn som lever i familjer med missbruksproblem – Avrapportering av regeringsuppdrag från 2007 behandlas frågan hur barn som lever i familjer med missbruksproblem ska uppmärksammas och få det stöd som de behöver. Socialstyrelsen framhåller att samverkan på alla nivåer och mellan samtliga aktörer som möter barn är en förutsättning för att barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa uppmärksammas och får det stöd de behöver. Med avseende på särskilda insatser för barn till missbrukare framhålls bland annat att det bör finnas gruppverksamhet för barn till föräldrar med missbruk tillgänglig för de barn som har behov av det.

Regeringen har vidtagit åtgärder för att stärka det förebyggande arbetet för barn och ungdomar i risksituationer. En struktur har skapats som innebär att FHI och länsstyrelserna ska stödja folkhälsoarbetet vid kommunerna. FHI utgör nationell expertmyndighet för folkhälsoarbetet och länsstyrelserna och deras länssamordnare, som arbetar med alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksförebyggande insatser, utgör en länk mellan den lokala, regionala och nationella nivån. Länssamordnarna ska fånga upp lokala och regionala behov av stöd samt vara pådrivande i utvecklings- och förändringsarbetet av det alkohol-, narkotika-, och dopningsförebyggande arbetet. Regeringen har också tilldelat kommunerna utvecklingsmedel, som fördelas via länsstyrelserna och som riktas mot förebyggande verksamheter för barn till föräldrar med missbruksproblem eller föräldrar med psykisk ohälsa eller barn i familjer där våld och övergrepp mellan vuxna förekommer. Vidare har Socialstyrelsen fått i uppdrag av regeringen att ta fram och sprida en metodhandbok eller annat vägledande material avseende verksamhet för barn och unga som lever i familjer där det finns missbruks- eller beroendeproblem.

Regeringen anser att det finns behov av att öka kunskapen om vilka grupper av barn och ungdomar i risksituationer som erbjuds förebyggande insatser, vilka förebyggande åtgärder dessa barn och ungdomar

erbjuds samt vilka aktörer det är som står för dessa insatser. Regeringen anser också att det är viktigt att denna kunskap återförs till verksamheterna så att förutsättningar skapas för jämförelser och verksamhetsutveckling utifrån ambitionen att åtgärder ska sättas in innan barnen och ungdomarna har utvecklat egna problem.

På regeringens vägnar

Maria Larsson

Henrik Elmefur

Kopia till

Finansdepartementet – Budgetavdelningen
Regeringskansliets förvaltningsavdelning – Ekonomienheten
Regeringskansliets internrevision
Socialutskottet
Riksrevisionen
Rikspolisstyrelsen
Brottsförebyggande rådet
Socialstyrelsen
Statens institutionsstyrelse
Länsstyrelserna
Sveriges Kommuner och Landsting